

M E S T N O

GLEDALIŠČE

V K R A N J U

fr. Grathovic

Gledališki list

SEZONA

1945 - 1946

2

Š T E F A N B E K E F F I :

NEOPRAVIČENA URA

Cena din 2.—

Iz gledališke pisarne

Na ustanovnem občnem zboru „Mestnega gledališča v Kranju“ je bil sprejet tudi sklep glede sprejema članstva in višine mesečne članarine. Članstvo se je razdelilo v delujoče člane, to so igralci, pevci, orkester in tehnično osebje, ki plačujejo mesečno po 2 dinarja, podporno članstvo, ki plačuje po 10 dinarjev mesečno in ustanovno članstvo, ki plača enkratno vsoto od dinarjev 1000.

Da je moglo „Mestno gledališče“ sploh pričeti s svojim delovanjem, se je moralo zadolžiti s precej visoko vsoto radi obnove dvorane in odra. Vsled tega vljudno vabimo vse meščane in okoličane, da v čim večjem številu pristopijo kot člani k „Mestnemu gledališču“ ter na ta način pokažejo svoje razumevanje in s tem dajo igralcem priznanje in moralno podporo za njih požrtvovalno delo.

Na seji upravnega odbora Mestnega gledališča v Kranju je bil pod predsedstvom tov. Rudolfa Hlebša izvoljen peteročlanski režiserski sosvet (tov. Dežman, Kern, Klavora, Mayr in poklicni režiser Malec), ki mu je poverjeno umetniško vodstvo našega gledališča.

RAZPIS

Glasom sklepa in pooblastila odbora razpisuje režiserski sosvet dvoje mest šepetak (suflerk).

Natančnejše informacije se dobe pri tajniku.

O REPERTOARJU

Naše gledališče pripravlja za prihodnje tedne sledeča dela: Milana Begovića prekrasno dramatično balado iz dalmatinskega življenja „Grešnica“ s Hlebčetovo, Smolnikarjevo, Klavoro in Rešem v glavnih vlogah. Vsporedno s tem vadimo Cankarjevo dramo „Kralj na Betajnovi“ v novi režiji in zasedbi. Zatem imamo v pripravi duhovito komedijo s petjem in godbo „Pesem s ceste“ in pretresljivo dramo „Vla Mala“, katere vsebino poznajo naši gledališki obiskovalci nedvomno po istoimenskem romanu, ki ga je pred leti izdala knjižna založba „Modra ptica“.

Opozarjamo pa ljubitelje in posetnike našega gledališča, da si pridržujemo vrstni red in spremembo repertoarja, ker imamo vedno sproti velike in nepremostljive težkoče z zasedbami igralcev in še prav posebej z izposojanjem kostumov iz naših narodnih gledališč. Z naše strani je dobre volje, požrtvovalnosti in ljubezni do poštenega dela več ko dovolj, a so na žalost včasih tu velikanske ovire in težkoče, preko katerih nam je nemogoče preiti! Zatorej prosimo uvidevnosti.

GLEDALIŠKI LIST

MESTNEGA GLEDALIŠČA V KRANJU

1945—1946 ★ ŠTEV. 2

Štefan Bekeffi:

Neopravičena ura

Premijera 24. oktobra 1945

Očarljivi spomini na šolska leta! Koga ne zajamejo, ko mu stopajo pred oči vse sladkosti in bridkosti šolskih ur; od študentovskih šal z nepriljubljeni profesorji — do „non paratus-a“ in obilne žetve cvekov?

Kdo ni ljubil odrešilnega zvoka šolskega zvonca, ki ga je rešil pretečega slabega reda, kdo ni delil malice s sošolcem, kdo ni imel v njem zaupnika za vse skrivnosti in sitnosti? In — ali se ne bi vsak izmed nas rad povrnil v tista leta, ko prestopa iz otroške dobe v zrelost in zakrožijo okrog njega prvi prividi ljubezni?

Takrat nastopajo dobe prvih kriz, laganja in zatajevanja, „špricanja“ pouka in sestankov v zakotnih slaščičarnah — večni krogotek študentovskega življenja...

Namen „Neopravičene ure“ je izrazito zabaven, težišče pa leži v misli: človek mora vsako življensko dobo preživeti do kraja, če uide prezgodaj iz nje, se mu to prej ali slej maščuje.

Pisatelj hudomušno pomežikne, dvigne kazalec in zvari v svoji čarovni kuhinji čudovito zgodbico o leni sedmošolki, ki se ne mara učiti in se potaji, češ da je „bolna“... Toda skrbna mamica pošlje po zdravnika in temu je treba priznati.

In ker je priznanje nalezljivo, prizna še zdravnik kaj je zamudil — in — že se obrne list v knjigi življenja in slika na odru...

Oh! Sanje slednje študentke: da bo nastopil nekoč trenotek, ko se bo osovražena profesorska avtoriteta priklonila pred njo; ji poljubila roko in ji dejala: Milostljiva...!

Kaj je močnejše? Čar mladega zakona, če je mož ves dan odsoten ali misel, da boš uganjal v šoli tisoč norčij?

Naša junakinja odloči salomonsko: oboje! Toda to ve samo njena sošolka Komarjeva in ljubi Bog...

Kako nastane kriza? Če si prekrokal noč z gosti in prideš k latinščini nepripravljen, a si tako zaspan, da ne znaš niti lagati...

Kdo je berglja vseh dijakov — neznalcev? Instruktor!

O, poglavje o instruktorjih, kako si pestro — (tudi v slaščičarnah prideš lahko do grenkih spoznanj)!

Kako nastane katastrofa? — „nič ni tako skrito, da bi ne postalo očito“ ... Groza! Dies irae, dies illa... Lavina se vali: profesorji, ravnatelj, konferenčna soba, obtoženka in njen mož — tōda:

Gaudeamus igitur, iuvenes dum sumus!

BELA BOLEZEN

Kritik: Kajti tukaj sem, da vplivam na izločanje manjvrednega in na podpiranje dragoce-nega; da ščitim vsak resen poizkus in vsak čisti namen!

S tem, da so se spojili vsi trije kranjski odri v enega samega, v Mestno gledališče in poverili vodstvo poklicnemu režiserju, so jasno pokazali, da hočejo pokopati diletantstvo in stopiti na višjo stopnjo odrske umetnosti.

S tem korakom so pokazali, da se zavedajo vseh obveznosti in bremen, ki so si jih naložili.

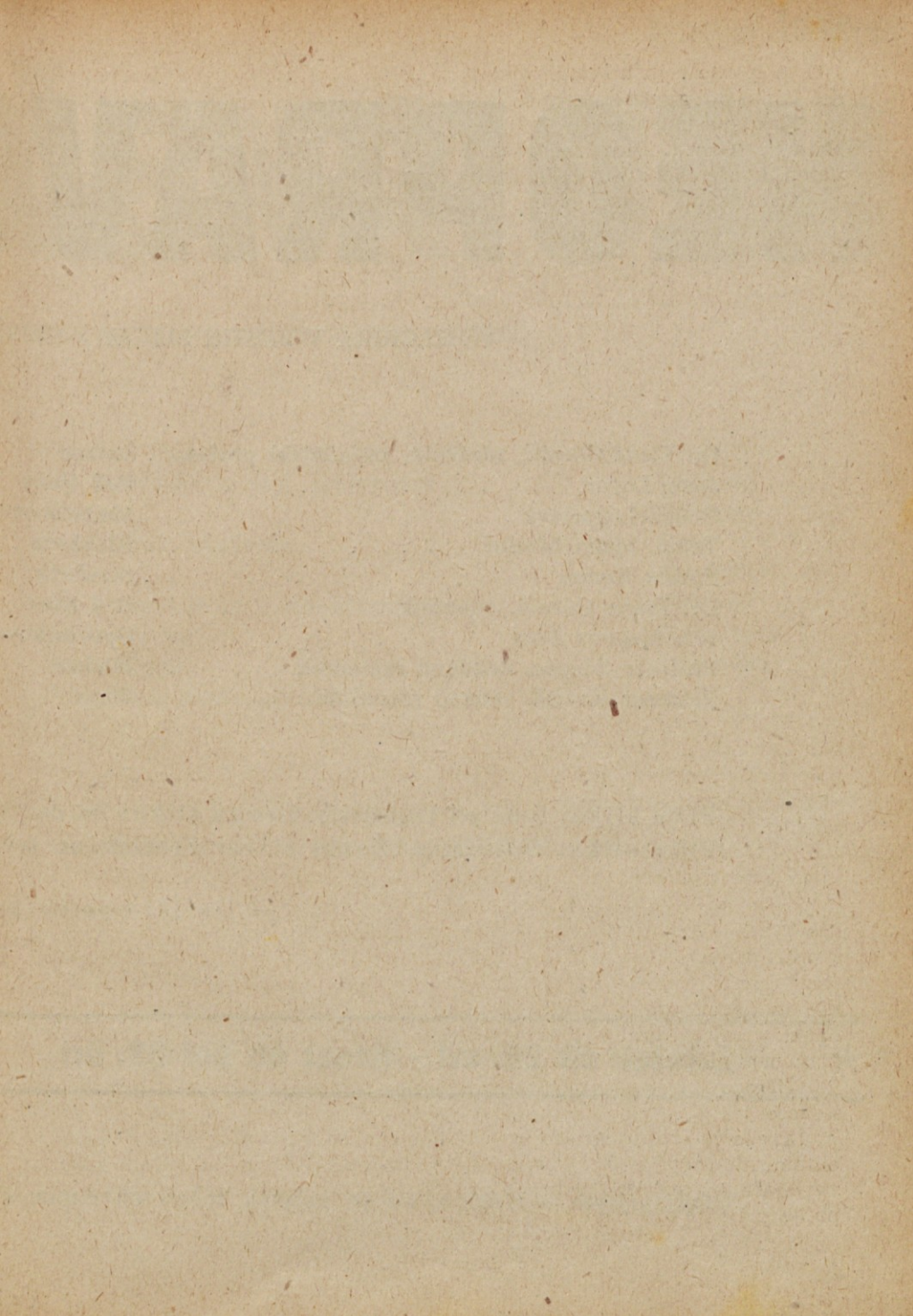
V trenutku, ko jim stoji na čelu poklicni režiser, nastopa razdobje med dvema dobama in ustvarja se prehod od diletantstva k poklicnemu gledališču. Zavedati pa se moramo, da ta korak ni storjen z eno samo predstavo, niti tekom ene same sezone; da pa zavisi od volje in dela, če se bo posrečil prej kakor je normalni razvoj vsake rasti.

Režiser je v tem slučaju pionir resne umetnosti. Njegova naloga ni ista kakor v poklicnem gledališču. Tu mora biti v prvi vrsti vzgojitelj in potem šele voditelj. Čaka ga torej dvojna naloga in igralci morajo v prvi vrsti stremeti za znanjem, za tehnično izpopolnitvijo in šele v drugi za vlogami. To so pogoji, na katerih je možno uspešno delo. Brez njih bo zidana streha predno bo položen temelj.

Predno preidemo k razmotrivanju konkretnih storitev, naj se dotakne-mo še kritike, ki more biti (ako hoče) važen vzgojen faktor tako za igralce kakor za občinstvo. Zavedajoč se tega, bo prinašal naš Gledališki list o vsaki predstavi kritiko, ki pa nima namena, da bi (kakor v dobi diletant-stva) pisala hvalospēve, temveč bo objektivna, strokovna ocena pozitiv-nih in negativnih igralskih strani in bo na prijateljski, konstruktiven način vzgajala igralce v avtokritičnem delu in razvoju, občinstvo pa v kritičnem gledanju predstav.

Naloge, ki se stavljajo režiserju pri polaganju temeljnih osnov so sledeče:

Treba je spojiti igralce vseh treh gledališč v homogeno celoto, eliminirati vzdūšje diletantstva, izbrati duševno in telesno odgo-varjajoče in tehnično bolj razvite igralce in zidati v prvi vrsti nanje pri izberu iger in zasedbi vlog. Pri tem je treba upošte-

NEOPRAVIČENA URA

VESELOIGRA V ŠESTIH SLIKAH — SPISAL ŠTEFAN BEKEFFI — PREVEDEL S. SAMEC

Dr. Vlado Gornik, zdravnik, vseučiliški profesor	Štuhec	Dr. Ana Valjavec, ravnateljica dekliške gimnazije	Gerdejeva
Josip Logar	Reš Maks	Dr. Frančiška Zaletel, profesorica	Sivcova
Gospa Logarjeva	Martelančeva	Kavka	Šilingova
Tanja, njuna hčerka	Hlebševa	Pepi Trček, akademik	Rode
Špelca Komar	Starčeva	Rezi	Fajgeljeva
Dr. Franc Gornik, odvetnik	Reš Nace	Greta, prodajalka v slaščičarni	Malijeva
Iva, njegova žena	Oprešnikova	Zapisnikarica	Hlebcetova
Profesor Ščepec, nekdanji razrednik	Mrakar	Šolski sluga	Vertovšek
Profesor Kavčič, sedanji razrednik	Mayr	Profesorski zbor, osmošolke	

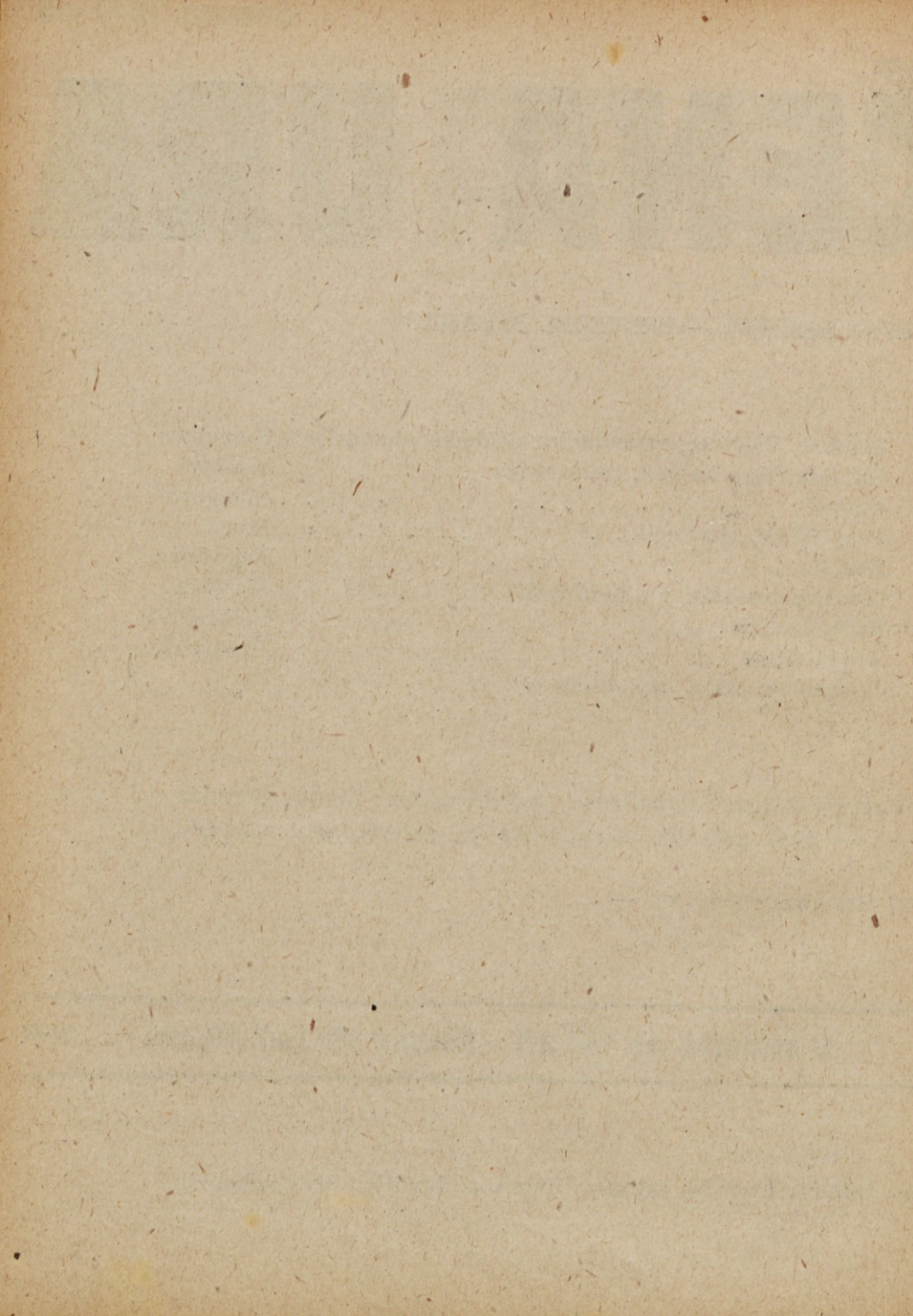
Prva slika: Soba pri Logarjevih. Druga slika: Pri dr. Gorniku. Tretja slika: Šolska soba. Četrta slika: Pri dr. Gorniku. Peta slika: Slaščičarna. Šesta slika: Konferenčna soba. — — — Med prvo in drugo sliko je poteklo pet mesecev.

— Daljši odmor po drugi in četrti sliki —

★ Začetek ob 20. uri - Konec ob pol 23. uri

★ V nedeljo ob 16. uri - Konec ob pol 19. uri ★

Opozarjamo občinstvo, da je začetek točno ob napovedani uri. Zamudnikom je vstop v dvorano dovoljen le v odmorih.

vati njihovo večjo ali manjšo ubranost v skupni igri. Skrbeti je treba za tehnični razvoj mlajših moči in jih zasedati v vlogah, katerim so kos po njihovem trenutnem stanju napredka.

Da je predstava Čapkove „Beli bolezni“ uspela v naravnost prese- netljivi meri (o čemer priča sedem polno zasedenih repriz), je zasluga režiserja, ki je dosegel v vseh teh osnovnih pogojih nadpovprečne, nad pričakovanje pozitivne uspehe in zasluga igralcev, ki imajo dan material: igralsko darovitost (na višji ali nižji stopnji razvoja), njihovim strokam odgovarjajoče glasovne kakovosti, ugodno odrsko zunanost, de- loma že prav dobro govorno tehniko, odrsko inteligenco, in — kar je za amaterja najvažnejše: disciplino, ljubezen do dela, nesebično požrtvoval- nost ter duh resničnega tovarištva — ki ustvarjajo idealno delovno vzdušje.

Čapek je podal v „Beli bolezni“ boj dveh svetov: imperializma, ki vlada za ceno zatiranja, rušenja in uničevanja človeških življenj — in pacifizma, ki gradi z nesebičnostjo, dobroto in usmiljenjem in humano ohranja človeški rod.

Kot predstavnik teh dveh svetov si stojita nasproti diktator z eks- panzijskimi načrti za razširjenje domovinskih meja, ki brezobzirno za- sleduje svoj cilj za slavo in zmago svoje ideje, ki ga bo stala stotisoče krvnih žrtev — ter njegov protipol, humani znanstvenik dr. Galen, zdrav- niš siromakov, ki najde serum zoper pandemično gobavost „belo bolezen“, ki se širi z blazno naglico po vsej državi. Dr. Galen hoče prepustiti svoje zdravilo v javno uporabo pod pogojem, da se diktator odreče načrtu za vojno. Toda temu ni mar tisočev umirajočih gobavcev niti stotisočev vo- jakov, ki bodo padli v vojni. On ne zna ceniti dragocenosti človeških živ- ljenj dokler — ne zbolita on sam in njegov sodelavec, vojni industrijalec baron Krüg za belo boleznijo. Šele ko občuti diktator grozo bližajoče se smrti je pripravljen da se odreče svojim načrtom, toda po neizprosнем, večnem zakonu povračila, udari tudi zanj usodna ura. V konflikt med mo- ralo državnika in etiko humano čutečega pacifista — znanstvenika so vpleteni razni primeri osebnega prepričanja n. pr.: stremuškega, filistro- znega meščana, idealistično usmerjenih mladih ljubimcev, prizadetih go- bavcev, senzacije željnih novinarjev itd. Vsaka ideologija skuša po svoje osrečiti človeštvo, toda konstruktivnost za ceno človeških življenj ne more biti moralna in zato nosi že a priori v sebi kal neuspeha.

O igralskih storitvah bi dejali sledeče:

Diktator je našel v impozantni pojavi N. Reša ustvarjalca, ki je znal s svojo igro ustvariti tudi notranje velik lik in je docela ustregel reži- serjevi zamisli. V začetku igre nekoliko nesproščen (kar bi se dalo reči domala o vseh igralcih v prvi tretjini igre) je od prizora do prizora stop- njeval intenziteto in dinamiko igre in dosegel posebno v zadnjih prese- netljive učinke s prepričljivim podajanjem vloge.

O liku dr.-ja Galena, ki ga je ustvaril M. Cegnar, smo imeli vtis, da ima ta igralec že prirojene osnove Galenovega značaja: idealizem, pre-

prostost in iskrenost. S svojo igro je prepričal, da je v resnici tak in večje pohvale mu ni mogoče izreči — kadar se strneta oseba igralca in igralski lik v eno in odgovarjata zahtevam igre, je dosežena idealna rešitev. V bodočih predstavah mu bo koristilo nekoliko močnejše zaupanje v samega vase.

V vlogi dr.-ja Sigeliusa je vzbujal M. Štuhec dojem inteligentnega, dobrega govornika z veliko odrsko rutino, ki mu mestoma pomaga izpolniti vrzeli v vlogi, kadar ne more vzkladiti svoje igre z režiserjevimi zahtevami. Svojo nalogo je rešil zelo dobro, verjetno pa je, da so vloge, ki mu še bolje odgovarjajo. Tudi njegova igra je rasla proti koncu vloge.

Med posebno posrečene podobe spada baron Krüg M. Mayrja. V označbi osebe in značaja prinaša izvrstno stopnjevanje od gosposke umerjenosti in samozavesti do odlično podanega preloma v človeško bednost in obup in močno zajame gledalca. Scena med njim in diktatorjem je bila res pravi užitek!

Kompleks meščanske rodbine so predstavljali: očeta — J. Vajt, mati — M. Kocmurjeva, hči — M. Tomčeva in sina — S. Rode.

Igralec očeta je rojen komik burianovskega kova, a po krivdi občinstva je uhajal iz sloga igre. Njegova igralska sproščenost, ki je dragocena lastnost mora biti vedno v mejah igralske discipline. Posebno komiki morajo imeti tenak čut za pravilno doziranje igre, za kolektivno ustvarjanje in kolegialnost do soigralcev. Lik matere, ki je bil pravilno zastavljen ni mogel zaživeti in je ostal nekoliko blede. Ob premočni igri soigralca bi mogla rešiti M. Kocmurjeva svojo vlogo le z močnejšo, intenzivnejšo igro. V takem slučaju je treba izenačiti razlike z lastnim odrskim čutom. Oba mlada igralca potrebujeta še pridnega študija v požlahtitvi govora in občutja.

Kot Anetta — (ki igralki ne daje kdo ve kakih možnosti in je izrazito pasivna) je opozorila nase z lepo pojavo in inteligentno, čustveno reakcijo na igro soigralcev A. Hlebčetova. Kolikor se da sklepati iz tega nastopa obeta mnogo za bodočnost.

Zelo simpatičen in stasit predstavljalec mladega Krüga je F. Leskovšek. Njegovo označevanje je mestoma še nekoliko prerahlo, premalo intenzivno, a mu daje nek prijeten, liričen čar. Boljše obvladanje konsonantov mu bo v prid.

V vlogah ministra in časnikarja sta nastopila A. Klavora in V. Mlakar. Njuna igra je bila neoporečna. Podrobno bo govora o njunih sposobnostih, ko ju bomo videli v večjih vlogah.

S posebno jasno in lepo dikcijo je opozoril nase igralec prvega gojavca in prav tako tudi drugi.

Asistent in pomočnik (A. Premru in M. Fras) v igri še nista dosegla formata oseb, ki jih predstavljata. Študij!

Ansambelski prizori s statisti so še vedno boleča točka tudi poklicnih gledališč; zato tudi tu ne moremo zahtevati čudežev. Bili so nekoliko okorni — z izjemo zadnjega.

Inscenacija posrečeno podpira vzdušje igre in omogoča gladko in hitro menjavo 13 slik. Vprašanje opreme in kostumov je bilo dostojno rešeno.

Kot resumé je treba častitati igralcem in režiserju, ki so s tako težko igro kakor je „Bela bolezen“ dosegli v svojem prizadevanju tako pozitiven uspeh. Smernice kažejo, da bo vsaka naslednja premiera kar se tiče zlivanja v celoto in tehničnih izkušenj in pridobitev nadaljnja stopnja k višji umetniški ravni in tako smo prepričani, da bo proti sklepu sezone viden strm vzpon navzgor — od diletanstva v ozračje resne umetnosti.

Razvoj slovenske drame in gledališča

Dasi imamo Slovenci nepretrgoma svoje Narodno gledališče v Ljubljani šele zadnjih petindvajset let, se vendar ponašata naša dramatska in gledališka umetnost s precej lepo tradicijo. Pred šestimi leti je namreč minilo že stopedeset let, odkar se je prvič uprizorila „Županova Micka“, znamenita veseloigra Antona Tomaža Linharta v tedanjem Stanovskem gledališča v Ljubljani. (Današnji kino Matica). To je bil znameniti 28. december leta 1779. ki pomeni hkrati začetek našega gledališča in rojstvo slovenske drame.

Kajpada je bilo nekaj podobnih poskusov že poprej. Izpričano je, da so leta 1657. siromašni dijaki ljubljanske jezuitske gimnazije igrali v slovenščini nam sicer neznano igro „Raj“. Prva slovenska igra, ki nam je ohranjena, je besedilo pasijonske procesije, ki se je vršila leta 1721. v Škofji Loki. Toda to so bile zgolj verske in cerkvene predstave, ki niso imele večjega in trajnega vpliva.

Na slovensko gledališče ni pred prepородom nihče mislil. V osemnajstem stoletju so sicer hodili v Ljubljano italijanski pevc in igralci in v gledališču zapeli marsikatero slovensko popevčico, ki jim jo je bil pripravil sloviti prosvetljenec in mecen baron Žiga Zois. Pod njegovim uplivom je ustvaril Slovincem prvo dramo šele Anton Tomaž Linhart, ki je priredil po nemškem izvirniku veseloigro „Županova Micka“ (1789.), kateri je sledil naslednje leto še „Veseli dan ali Matiček se ženi“, ki ga je Linhart prevedel in priredil po francoski komediji. S tem je položil osnove slovenski prosvetni dramatiki in hkrati ustvaril pogoje za razvoj slovenskega gledališča. Ne moremo preceniti pomena, ki ga je imelo Linhartovo delo za naš narod. To dejanje nas je približalo prizadevanju bližnjih slovanskih narodov, na primer Čehov, ki so prav tako malo prej na podoben način položili temelje svojemu gledališču.

Žal so neugodne politične in družabne razmere kmalu in za dolgo prekinile delo, ki ga je začel Anton Tomaž Linhart. Šele leta 1848. se je po več kot pol stoletja dolgem presledku obnovilo delo za slovensko

gledališče. Val narodnega navdušenja, ki je razgibal v tem „letu svobode“ srca slovenskega ljudstva, je postavil tudi zahtevo po gledaliških predstavah. V Ljubljani se je tedaj ustanovilo „Slovensko društvo“, ki si je postavilo nalogo, prirejati takoimenovane „Besede“ (po češkem vzoru) in gledališke predstave. Kot prva igra se je znova uprizorila Linhartova „Županova Micka“, naslednje leto pa tudi „Matiček se ženi“, ki je tedaj sploh šele prišel iz knjige na oder.

Prava ognjišča igranja pa so bile v tej dobi tako takoimenovane Čitalnice, ki so postale središče vsega družabnega in narodnega življenja v oni dobi. Iz te ustanove se je slednjič leta 1867. rodilo samostojno Dramatično društvo, ki je položilo temelj poznejšemu narodnemu gledališču. Prvi predsednik tega društva je bil pisatelj in kritik Fran Levstik. On je v svojem „Popotovanju iz Litije do Čateža“ ter v raznih kritikah povdarjal ne le potrebo in važnosti dramatike za domačo književnost ampak tudi postavil vzor narodne kmečke igre. Značaj tega prizadevanja dobro kaže najpomembnejše gledališko delo tedanje dobe, zgodovinska tragedija „Tugomer“, ki sta jo napisala Josip Jurčič in Fran Levstik. S tem delom, ki je takrat doživelo svojo krstno predstavo, se je začela pot samostojne drame v Ljubljani. (1919.)

Dramatično društvo je pospeševalo tudi razvoj dramske literature s tem, da je začelo izdajati zbirko iger z naslovom „Slovenska Talija“. Vendarle so v tej dobi igrali samo diletanti. Pravi igralski stan pa smo dobili šele konec minulega stoletja, odkar je začelo delovati v Ljubljani novo Deželno gledališče (1892). To novo gledališko poslopje (sedanja Opera) se je namreč sezidalo, ko je leta 1887. pogorelo nekdanje stanovsko gledališče v Ljubljani (Kino Matica). Kajpada to gledališče ni bilo namenjeno samo slovenskim predstavam, vendar se je odslej igralo dvakrat, pozneje celo večkrat na teden tudi v slovenskem jeziku. A ker so se v istem poslopu menjavale predstave v slovenskem in nemškem jeziku, se je — da se odstrani občutna zadrega za prostor — zgradilo leta 1911 še posebno gledališče Franca Jožefa (sedanja Drama). Ta čas pred prejšnjo svetovno vojno je doba prvega večjega razmaha naše dramatike in gledališča. Tedaj smo imeli že pomembne igralce, kakoršne predstavljajo na pr. Ignacij Borštnik, Borštnik-Zvonarjeva, Anton Verovšek, Danilo, Danilova, Hinko Nučič in drugi, a dramski spored so nam poleg starejših (Levstik, Jurčič, Vilhar Ogrinc, Funtek) ustvarjali mlajši pisatelji, kakor Anton Medved, Etbin Kristan, F. S. Finžgar in predvsem Ivan Cankar.

Narodnostna in politična trenja so povzročila, da je slovensko gledališče v drugem desetletju prišlo v krizo, tako da je v Ljubljani leta 1914. — še pred začetkom vojne — nehal obstojati. Med svetovno vojno Slovenci nismo imeli gledališča. (Nadaljevanje sledi)